

Ferran Archilés
 Tony Judt s'ha convertit en els darrers anys, en un dels historiadors europeus més prestigiosos, un historiador al que acompanyen tota mena de polèmiques i que ha lograt situar-se en un espai incòmode (que incomoda, vull dir) per a qualsevol exercici d'etiquetació sumària. El seu prestigi entre nosaltres, però, deriva de la recent publicació en castellà del seu volum *Postguerra* (Taurus), una història de Europa des de 1945 fins el present. Segurament és al fil del seu renom editorial que ara s'ha traduït *Pasado Imperfecto*, un volum publicat originalment l'any 1992 (i al qual va seguir el no menys polèmic *The Burden of responsibility*), un estudi brillant i suggerent, abstruïtament recomanable. Judt, que originàriament era un historiador social va anar derivant progressivament a l'estudi dels intel·lectuals, específicament dels intel·lectuals francesos, i aquesta és possiblement la seua obra més característica. L'autor ens adverteix que aquest estudi no és un llibre ni d'història de les idees ni d'història de la sociabilitat i camps culturals dels intel·lectuals, sinó d'història intel·lectual, adscriuint-se així a una fructífera i prestigiosa escola d'arrel anglosaxona. Molts dels encerts dels llibres i alguna de les seues limitacions procedeixen d'aquest enfocament, sens dubte.

L'objecte d'estudi del llibre són, per tant, certs intel·lectuals francesos (d'alguna manera el corrent central de la intel·lectualitat parisenca) i el seu grau de compromís amb el comunisme en la França de la postguerra, específicament entre 1944 i 1956. I més en concret encara la tesi a defensar és la ceguesa moral (la baixesa, en definitiva) mostrada per tiris i troians, més tiris que troians, així sí. Lògicament, però amb tota legitimitat, l'autor mostra més simpaties per uns que per altres. Gens sorpre-

Les reflexions de Tony Judt sobre els intel·lectuals i la política França, «l'engagement» i els seus excessos

Tony Judt
Pasado imperfecto. Los intelectuales franceses 1944-1956
 Trad. de Miquel Martínez-Lage
 Taurus, Madrid, 2007

mentent, i de manera gairebé tòpica, Camus i sobretot un omnipresentment absent Aron són els qui concentren els seus afectes (per cert, per a quan una edició del magnífic *L'Opi dels intel·lectuals*). En aquest sentit *Pasado Imperfecto* no conta cap història que, en el fons, no ens siga ja ben coneguda. Aquest estudi no aporta cap documentació ni testimonis nous en aquesta direcció. El seu gran mèrit, i el seu gran risc alhora, està sobretot en la manera d'enquadrar aquest període en un marc explicatiu de més llarg abast. Així, si el gros del període està explicat a les

parts segona i tercera del llibre, en realitat, la fonamentació explicativa del mateix resideix en la primera part (en què l'autor aborda els anys de la fi de la tercera república i la guerra mundial) i sobretot, la quarta part del volum, de la qual passe a ocupar-me. Perquè, al remat, per a Judt l'actitud dels intel·lectuals francesos s'explica mitjançant un recurs a la *longue durée* de la història de França que el porta a remetre's fins a la Revolució Francesa mateixa. La tesi de l'autor seria la d'una suposada feblesa del liberalisme a França, un liberalisme que no hauria estat capaç d'arrelar al país gal i una feblesa que haurien acabat per heretar els intel·lectuals francesos. La tesi és suggerent i arriscada, però és realment explicativa i fonamentada? S'explica així la història contemporània francesa? Quants països europeus mostrarien aleshores una feblesa semblant? Potser voldria això dir que a la tercera república, molt abans de l'aparició del comunisme, i just quan en el canvi del segle XIX al XX hauria nascut la figura mateixa de «l'intel·lectual», s'hauria sentenciat ja la seua malformació congènita respecte de la política? Suposem, a més, que aquesta tesi explicaria inevitablement les actituds de compromís amb el comunisme en la primera postguerra. ¿Com explicar aleshores, amb la mateixa tesi de fons el trencament posterior a 1956? D'altra banda, però en es-

trèta relació, tot i que Judt s'hi beba contra la tesi de la peculiaritat de la història francesa i encara més dels intel·lectuals francesos, pareix que a la fi si que aposta en aquest sentit. Això el mena a una no gaire convincent comparació amb un cas de referència obligada, l'Itàlia, on el pes del comunisme i la seua capacitat d'atracció envers els intel·lectuals va ser potser més gran i tot que França (i ni em parlem de la feblesa del «liberalisme»). Em fa la impressió que a la fi el problema és que Judt té en el cap un model d'intel·lectual i de relació entre l'intel·lectual i l'esfera pública que és l'anglès. Més ben dit, una visió molt idealitzada de l'intel·lectual anglès, com si el «liberalisme» anglès no haguera produït intel·lectuals «compromesos» (amb l'Imperi, amb la Nació Anglesa, amb el comunisme o amb la reina mare). Potser tot això és en part inevitable quan la perspectiva adoptada és la de la història intel·lectual i no la de la història so-

cial dels intel·lectuals (tot i que Judt en fa esments de tant en tant de gran acuitat) que potser il·luminarien millor textos i contextos. Per exemple, en la meua opinió Judt menysté, en el mateix sentit que ho faria un temps després François Furet a *El passat d'una il·lusió*, una història social del sentit que la resistència i l'antifeixisme va tindre a Europa. I no perquè calga discutir que també van ser mites, que prou que ho van ser, sinó pel que ser comunista va arribar a significar, a l'Europa de la guerra mundial i la postguerra. També a Itàlia. Per a Judt, però, hi hauria prou amb remetre a una manipulació per part dels comunistes de la xarxa de símbols lingüístics heretats de la resistència.

No m'ha abandonat, en fi, la impressió que el llibre està molt marcat per una cronologia de composició, per un context intel·lectual, molt precisos. Quan el llibre va ser escrit feia ben poc de temps de la caiguda del mur de Berlín i de l'onada de revisió del bicentenari de la Revolució francesa, un context de retirada de l'esquerra i d'ajustament de comptes. I per això mateix, de reflexions lúcides i amargues com la de Judt. En aquest sentit, resulta també molt significatiu el capítol final de l'obra («¿Adéu a tot allò?», on Judt reflexiona sobre la condició de l'intel·lectual en el món modern i es mostra a favor d'acabar una vegada per totes amb la figura de l'intel·lectual «compromès»). Una tesi amb la qual no puc estar, tot siga dit de passada, més d'acord. Però per una raó que Judt no diu (amb la qual cosa mostra, malgrat tot, la seua consideració envers la figura de l'intel·lectual) i és que el problema davant la tesi de la responsabilitat és que els «intel·lectuals» són, en el fons, uns irresponsables. Perquè la responsabilitat està on ells han decidit que ha d'estar: on ells són. I així, francament, no hi ha manera.

III L'historiador analitza el grau de compromís amb el comunisme en la França de la postguerra

Manuel Arranz
 Corren los últimos años del siglo dieciocho en Francia. Mal momento para ser conde. Y un buen momento, en cambio, para los viajes. Los viajes a Italia, los viajes a Oriente, e incluso los viajes a España se inician por aquellos años. Eran viajes costosos y largos, y no exentos, más bien todo lo contrario, de peligros. Y cuando el viajero era escritor, no podía evitar relatarlos. ¿Un viaje barato, corto y sin peligro? ¿A quién puede interesar?

Si por casualidad usted pertenece a la clase de «los desgraciados, los enfermos y los hastados del universo», Dios no lo quiera, o si pertenece a la clase de los perezosos, de los desengañados y desencantados, otra forma de decirlo, entonces éste es su viaje, su libro quiero decir. Pero si no cree pertenecer a ninguna de esas clases, y lo que le pasa es que sencillamente se encuentra una tarde cualquiera en su habitación sin saber qué hacer, éste es también su libro. Su lectura le durará apenas esa tarde, puede que incluso menos, pero no lo olvidará en mucho tiempo. Además, siempre puede releerlo. El libro es *Viaje alrededor de mi habitación*, del conde Xavier de Maistre, el hermano menor del famoso autor de *Las veladas de San Petersburgo*, Joseph de Maistre, el provocador y agresivo filósofo contrarrevolucionario, considerado hoy modelo de pensador antimoderno, es decir un pensador libre,

El viaje interior de Xavier de Maistre El filósofo y la bestia

que no es lo mismo que un libre pensador. El viaje del hermano dura cuarenta y dos días. Por qué cuarenta y dos es una pregunta a la que el autor se confiesa incapaz de responder. Entonces no había todavía psicoanalistas y muchas preguntas se quedaban sin respuesta. Cuarenta y dos días pues, o lo que es lo mismo, cuarenta y dos cortos capítulos, cada uno de los cuales aporta materia de reflexión y disfrute para todo un día, incluso ése que sólo consta de puntos suspensivos y una palabra, si hubiera lector capaz de dejar la lectura de un día para el siguiente, y pertenece, ya lo habrán adivinado, a ese escaso número de libros a los que la literatura debe todo su prestigio. No diré la simpleza de que cada cual tiene sus libros preferidos. O la cursilería del famoso pequeño olimpo de autores favoritos. Ni siquiera mencionaré el estúpido e insustancial canon occidental que tanta afición ha creado últimamente. No me he tomado la molestia de comprobar si este libro se encuentra entre los 100 libros que toda persona inculta debe haber leído, pero bien pudiera no estar. Prefiero el clásico término clásico, aunque también éste está empezando a desgastarse con el uso.

Xavier de Maistre tenía una cama de color rosa y blanco, los colores del placer y la felicidad según él, no olvidemos que estamos en el siglo dieciocho y que fue arrestado a consecuencias de un duelo, porque «¿Existe algo más natural y más justo que pelearse con alguien que os pisa por descuido, o bien que deja escapar algún término picante en un momento de despecho, causado por vuestra imprudencia, o bien incluso que tiene la desgracia de gustar a vuestra amante?». Por cierto, como Puskin, que se fue al otro mundo por el mismo motivo. De Maistre tuvo más suerte, más puntería quiero decir. Y encima aprovechó el arresto para escribir este delicioso *Viaje alrededor de mi habitación* que le haría inmortal. No lo publicó inmediatamente, sino que hizo con él algo que ya no se estilaba: lo tuvo guardado en un cajón durante algunos años sacándolo de cuando en cuando para airearlo, es decir quitar o poner alguna cosa. De hecho, acabó publicándose con su hermano. Defiende en él, con sustanciosos ejemplos y digresiones, la famosa teoría de la bestia, la causante por cierto del duelo, me refiero a la bestia claro está, no a la teoría. Y bien mirado la causante también

Xavier de Maistre
Viaje alrededor de mi habitación
 Trad. de P. Anadón y J. M. Lacruz Bassols
 Funambulista, Madrid, 2007
Viaje al voltant de la meua cambra
 Trad. de Salvador Company y Anna Torcal
 Pub. Universitat de València, 2006

de que su otra parte escribiera este libro. Porque se trata naturalmente de la teoría de las dos partes de que está formado el hombre. Es una teoría antigua que les sonará, ya saben, Platón, el alma, las pasiones, el hombre dividido que lucha consigo mismo. Fue una teoría muy fructífera en el pasado, y está en el origen de muchas de las grandes obras que se siguen leyendo todavía, y posiblemente se leerán siempre, pero hoy ya nadie cree en ella.

Me refiero esta vez a la teoría. En la bestia claro que se cree. Yo diría incluso que es lo único que se cree hoy día. ¿Y como para no creer en ella!

El juego a que se entrega en estas páginas Xavier de Maistre no es un juego frívolo ni mucho menos, no es una forma de matar el tiempo y llenar cuarenta y dos días de soledad y aislamiento con ingeniosas elucubraciones, como hacían ya entonces muchos de sus contemporáneos, y como se sigue haciendo hoy en día. Y conste que divagar es una sana costumbre, y la frivolidad un arte que no está al alcance de cualquiera. De Maistre, ya nos hable de la pintura, del amor, de la amistad, de los libros de su biblioteca o de las calles de las ciudades «donde todo respira opulencia y durante las noches más frías del invierno una multitud de desgraciados duermen a la intemperie, la cabeza apoyada en un mojón o en el umbral de un palacio», lo hace con la curiosidad y la determinación de quien busca la verdad por poco complaciente que ésta pueda ser en ocasiones, pero que es capaz a la vez de dejar la búsqueda para otro día si tiene la suerte de toparse en el camino con la mirada de una mujer hermosa. ¿Una actitud poco filosófica ésta? Yo más bien diría todo lo contrario. A fin de cuentas nunca estaremos seguros de quién saca a pasear a quién, si el filósofo a la bestia, o viceversa.